

Lisbet Foss

I BORGERSKABETS DAGE

Slægtsfortælling

SKRIVEFORLAGET

Min påstand er da, at mennesker dengang – de var vel nogenlunde som os: De ønsker at bo godt, spise godt, klæde sig godt, få den de elsker – vi forstår dem. De giver deres piger kælenavne, så Apolonia bliver til Polly, Frederikke til Rikke, Caroline til Line, og Amintha til Minna; mens husfaderen nok mestendels hedder Hansen, Foss og Hornung, også når det er deres koner der taler til dem – ja hallo, her faldt en luns til vore feminister! Jo de har deres passioner og aversioner – som vi har vore. De er snobbete – bare på en lidt anden måde end os. De kan lide at more sig og omgås de rigtige. At sige sjove ting og få folk til at le – omend deres humor undertiden kan virke noget barnlig, omend ikke dybt latrinær, end-sige obscøn eller morbide, så-dan som vor tids højt besungne frisind jo vil det. Selvfølgelig går de desuden på bal eller i teatret, spiller diletterant, leger selskabslege, samles om musikken – hvad vi jo også gør. Eller man har sit gode skydeselskab og sine trofæer; ligesom vor tids herrer holder af at gå på jagt – sammen med deres ligemænd. Hvad der alt sammen må være udtryk for intet mindre end Das ewig Menschliche.

LISBET FOSS blev teologisk kandidat som 23-årig og præst ved Garnisons kirke, da hun var kun 24. Siden fulgte seks stipendiat-år ved Københavns Universitet, hvorpå hun i en lang årrække igen var præst. En frugt af disse mange år var dels en ph.d.-afhandling om tysk salmedigtning, og dels en række prædikener.

Udover sine faglige værker vil Lisbet Foss være kendt fra sin selvoplevede og meget omtalte *Så er jeg det mystiske barn* fra 2007, samt fra den poetiske og reflekterende *Alle mine vinduer* fra 2014, der følger årets gang på Sjællands nordkyst.

BYKONGE

Omkring en stamfar.

En herre siger til guano-grosserereren: Fem børn, det lader sig vel høre! Nej, ved De hvad, lyder svaret, så skulle De set min salig far: hele *elleve* børn blev det til, eller rettere ti, eftersom lille Ida, den første i flokken og min bedste legekammerat, døde fra os. Men jeg skal ellers love for man tog revanche: Foruden os tre som var tilbage, kom der yderligere syv til. Nå ja forresten, *hans* far før ham, altså min salig farfar, havde da *tolv* børn - omend fordelt på to koner! og det var ganske naturligt. Men fire sønner, og hele otte døtre - det har tæret på pengepungen med alle de bryllupper der siden fulgte. Jeg tænker det var dengang man fandt på de ord om at børn er en Guds velsignelse, men en fandens plage! Siden er det unægteligt gået tilbage fra generation til generation. *Mine* sønner for eksempel ser med skam at melde ikke ud til at bidrage stort til foretagendet. Og hvad det skal blive til med lille Emma er ikke godt at vide. Nå, piger i vore dage - og så videre og så videre.

Jamen her ser vi jo den flotte barnefader Lauritz Foss, som kongeligt udnævnt såvel byfoged som borgmester, i den skønneste uniform, guld knappet og med flot guldtresset krave; tillige med sin søde hustru Frederikke, der som sin mand lader sig skue med et noget stirrende blik - så lang tid man jo er nødt til at sidde for fotografen, og så meget man har at tage vare på! Men nydelig er hun da, og dertil pyntelig, noget aldersstegen naturligvis, begge vel et sted hen i halvtredserne, han fem år ældre end hende. Men det undrer ikke spor at hun har lutter kønne døtre som afgjort ligner hende - man skal bare se hende for sig som ung og med et fjernt og drømmende blik; ligesom de flotte bryn er bemærkelsesværdige, og et umiskendeligt træk hos en del af hendes efterslægt. Dog, borgmesteren er nu heller ikke at foragte, en køn og betydelig mand som han ser ud til at være.

Og hvad nu ham og hans embede angår, er forholdet det at han som byfoged og borgmester udgør købstadens øvrighed, hvilket vil sige at han på kongens vegne er både dens administrator, dens dommer samt dens skatte- og politimyndighed; eller, med denne ikke-eksisterende magtens tredeling som vi ville mene, dens ubetingede bykonge; omend til en ikke fyrstelig løn – her gælder det frem for alt æren og majestætens tillid; hvorfor flere poster, samt et ben her og der, er nødvendige til imødegåelse af næringssorger, specielt når man har reden fuld. En position som umisforståeligt understreges af hans pragtuniform i flotte farver, nemlig en rød kjole med grøn krave og ditto opslag, begge med guldresser; dertil guldepauletter og -knapper, og, som det måske aller dejligste, gule knæ-permissioner; den trekantede hat ikke at forglemme. Men, al denne herlighed står dog for fald, enevældets dage er talte, Grundloven og folkestyret er på vej – hvilket siden desværre giver sig udtryk i en blå og nok så kedelig uniform. Så måske det med disse ny-modens tilstande kunne forekomme en kende mindre attraktivt at være i hans sko? Nej pjat, tror jeg han ville sige, sådan tænker jeg ikke. Men selvfølgelig, man er trods alt født to år *før* denne rædselsvækkende fran-

ske revolution. Og hvad hørte man ikke som dreng, hvilken vildskab, hvilke grufuldheder – og hvad kom der ikke siden til? Men, og det må man bøje sig for som noget uomgængeligt: revolutioner ligger i tiden og er kommet for at blive! Og nu har vi så haft de Rådgivende Stænder, og har her i Roskilde måttet notere os en stadigt stigende utilfredshed – og der *vil* bestemt være berettigede krav! For skal fæstet dog ikke afløses, som ret og rimeligt er, og bonden have mulighed for at erhverve sin egen jord? Det kan vel heller ikke være storbønderne alene der skal profitere af de gode tider, og som nu tilmed har den frækhed at sætte afgifterne op? Og hvorfor skal værnepligten kun gælde bonden, og ikke alle? sådan som Almue Vennen, hvor jeg har lagt en del arbejde, altid har spurgt; ligesom jeg til stadighed er gået stærkt ind for bondestandens oplysning, jo mere des bedre. Men, når det afgørende skifte indtræffer, må man sandelig håbe at vort land ikke skal opleve en revolution, og at det vil forløbe uden den fjendskhed man så ofte har iagttaget på disse kanter – alt naturligvis med kongens billigelse ... Forøvrigt – fik netop brev fra Blicher, som jo alle dage har været på den jævne mands side og betragtet enevældet som et værn om de små. Det kommer ikke just bag på mig at han har den mening. Akkurat som hans udmærkede far. Der i hine tider med liv og sjæl gik ind for bondefrigørelse og landboreformer – en sag hvorom hans søn med lysende øjne udbredte sig til mig. Jeg må sige at jeg er enig ...

Men når talen er om den aldrende borgmester har han naturligvis en embedsperiode bag sig. Og der bliver han som 23-årig juridisk kandidat voluntør i Danske Kancelli. Dernæst hovmester for gehejmestatsminister grev Reventlows yngste søn – og Reventlow'erne var jo store talsmænd for landboreformerne og hoveriets ophævelse. Så privatsekretær for geheimekonferensråd grev Hardenberg-Reventlow, som han kender fra sine tidligste år og nu ledsager paa en diplomatisk rejse til Paris, London og Berlin; hvorfra han i 1814 som kurér overbringer Frederik den

Sjette fredstraktaten mellem Danmark og Prøjsen. Hvorpå følger en tid som kancellisekretær.

Efter disse læreår, der også giver ham en forestilling om det store udland, følger nu stillingen som by- og rådstueskriver eller jurist i Nakskov, samt herredsskriver i Nørre herred på Lolland og underretsprokurator i Lolland og Falsters stifter – ja et ben her et ben der! Hvorpå han endelig, efter en lang forlovelsestid, har den lykke den første maj 1816 at kunne gifte sig med Frederikke, eller bare Rikke; yngste datter af provst Schmidt i Holbæk. Og hun er åbenbart tænksom og betydelig, idet hun i et brev jeg finder på Det kgl. Bibliotek fra 1813 skriver indtrængende og kærligt til sin Søde gode Foss, der har lidt bebrejdelser at gøre sig angående nogle ungdoms-ubetænksomheder, men som efter hendes mening er alt for streng ved sig selv. Et smukt brev, også rent æstetisk; og, hvad der umiddelbart kan undre, skrevet med latinsk skønskrift og ikke med den i århundredet normale gotiske.

I Nakskovtiden får så parret deres første fem børn, men mister Ida. Siden kommer der endnu seks små til, alle født i Skælskør. Forresten en levedygtig flok, for så vidt som hele otte af de ti når støvets alder, plus-minus.

Familiens nye opholdssted hænger sammen med at den gode Foss er avanceret til byfoged og byskriver i Skælskør, foruden at han er herredsfoged og skriver i Vester Flakkebjerg herred, og siden bliver såvel kancelliråd som justitsråd. Men ikke alt er dog arbejde, selvom der er rigeligt for både ham og Rikke at se til – pludselig en dag i Skælskørtiden står deres gamle kendinge, perlevennerne Blicher og Ingmann i stuen! Ja Blicher ser Laurits endda årligt i forbindelse med sine forretninger i Jylland, ligesom Blicher mere spontant:

besøgte mig ogsaa flere Gange i min Bolig her i Roskilde, og navnlig den 1. Mai 1841, da min salig Kone og jeg feirede vort Sølvbryllup. Vi vare samlede med vore Børn og Venner og

havde holdt Middag, da B. om Aftenen gratulerende traadte ind ad Døren.
Vi sloge Kreds om ham. Han tiltalte mig da med følgende Stropher [...]

Og nu møder vi Lauritz fra 1837 og tyve år frem som byfoged og borgmester i Roskilde - på skydebroderskiven ses det gamle rådhus, udvidet i hans embedsperiode med nok en etage. Hvorpå han tyve år efter tager sin afsked, og flytter til København. Da han allerede året efter mister sin elskede Rikke, vender han dog tilbage til Roskilde, hvor han var kendt og agtet, og havde sin store vennekreds.

Men, under alle omstændigheder har vi at gøre med et menneske som aldrig har sparet sig selv - en slider faktisk, som hans far før ham, og som hans ældste søn Holger, grossererens; og en mand der efter en lang arbejdsdag er gået på pension. I sine sidste leveår bosætter han sig på Gammel Kongevej i København i en smuk ejendom i stilfærdig klassicistisk stil for enden af Sankt Jørgens sø - vi går der ofte. I de tider et område af en del landskabelig skønhed, med kønne haver grænsende ned til søens bredder, samt et kig helt ud til Øresund; for ikke at tale om det yndige Frederiksberg lidt ude mod vest, med alle de dejlige landsteder. Dog, ikke alt er idyl idet Lauritz snart mister en søn på kun 38 år. Men her lever han nu indtil sin død i 1875, næsten 88 år gammel; hvorpå han

ligesom Rikke bliver begravet i sit kære Roskilde. I denne periode er han, omend temmelig tunghør, vært og samlingspunkt for en stor familie, sådan som sønnesønnen Alexander, i en årrække dansk industris førstemand, så smukt fortæller. Godt hjulpet af sine døtre. Hvoraf en af dem bor i samme hus, lige over sin far.

Og sådan ser da Lauritz ud, nu hvor han har været hos fotografen,

og er taget i flatterende halvprofil, dekoreret med de to gode danske ordener, ridderkorset med indskriften GUD OG KONGEN, samt i tilgift dannebrogsmændenes hæderstegn – og bærende den fornemme titel af etatsråd; hvilken allernådigst tillagdes ham, da han i 1857 blev entlediget i Naade med Pension efter en embedsperiode i Roskilde på 20 år. Og vist er munden noget indfalden – men se bare det flotte hår. Og frem for alt, læg mærke til øjnene, så muntre og vågne og intelligente. Hvad der lover godt for det vi nu skal høre.

For der er meget mere at fortælle, nemlig når vi bevæger os fra livsforløbet og de ydre rammer til manden selv. Og her er vi så heldige at kunne holde os til nogle Autobiographiske Optegnelser fra hans hånd, en 30 sider i alt, udgivet i 1869 da Lauritz er 82 år gammel, men uafsluttede. Hvor han ser tilbage på sin barndom og ungdom. Og foruden at være en levende, præcis og morsom fortæller, udviser nogle smukke menneskelige træk. Optegnelserne indledes på følgende vis:

Min Faders Omsorg og Kjærlighed for sine Børn var umiskjendelig. Omendskjøndt han ofte var stræng og straffede maaske vel haardt, især mig, der som den ældste skulde foregaa mine Søskende med et godt Exempel, saa hængte vi alle ved ham med inderlig Kjærlighed lige til hans Dødsdag. [...] Opdragelse kaldtes da ofte, hvad den vel ogsaa i Grunden var: Optugtelse. Haanden og Kjeppen var løs, Indsigelser tillodes sjelden. [...] Omtrent vel i mit 4de Aar, da mine Forældre endnu boede paa Nebøllegaard havde de taget mig med paa et Besøg i Gundslev Præstegaard hos forlængst afdøde Provst Blicher; jeg blev ved Indtrædelsen i Præstegaarden opfordret til at gjøre min Kompliment med et smukt Buk, som min Fader havde lært mig nok saa net. Men jeg var formodentlig af Forbløffelse ikke til at bringe til at lystre. Jeg

blev derfor uden videre Omstændigheder taget i Nakken og sat ud i den lukkede Vogn, hvori vi vare ankomne, og maatte jeg der blive siddende og græde mig i Søvn, indtil vi sent paa Aftenen kjørte hjem, uden at det enten blev min Moder eller Andre tilladt at se til mig.

Hvorpå følger et endnu mere grelt eksempel, og med følgende kommentar:

Jeg har aldrig kunnet tvivle om min Faders oprigtige Kjærlighed og faderlige Sindelag mod mig, dertil har jeg altfor mange uudslettelige Erindringer derom. Han vilde aabenbart gjøre noget fuldendt af mig, mere vistnok end der kunde gjøres, og derfor blev han vred og hidsig, naar mit Forhold ikke svarede til hans Ønske, og overdrev derved den Straf, jeg ikke betvivler at have fortjent. Jeg har jo ei heller deraf haft nogen Skade, uden for saa vidt maaske, at noget af min Selvstændighed kan være gaaet tabt, og at jeg udentvivl ved en Ørefigen, har tabt Hørelsen paa mit venstre Øre. Den Betragtning, at jo friere en Plante faar Lov til at voxe, desto bedre trives den sædvanlig, laa dengang ikke i Tidsaanden. Den har i det mindste da ikke paatrængt sig min Fader, skjøndt han var en klartseende Mand, fri for alle Fordomme.

Men hvem var nu denne far? Hvordan er de nærmere omstændigheder?

Ja Lauritz' far er den senere hofretsprokurator Holger Foss, boende på grev Hardenberg-Reventlows Nøbøllegaard nær Holeby med sin hustru Ane Calmer. Hun og Holger bliver gift i 1783, men mister først den spæde Ida Laurine, og igen efter kun halvandet år deres Mette Laurine. – Ja og noget så forfærdeligt sidder jeg her og beretter lakonisk. – Så i 1787 kommer Lauritz til.

Forældrene får endnu tre børn sammen, og erhverver efter få års forløb Holgershaab ved Nørre Alslev på Falster. Hvor deres far i egen person holder skole for børnene, indbefattet dette at undervise drengene i tysk og latin; foruden at han sørger for at få lært dem at lave sko, snedkerere, dreje og stikke signeter, hvad han selv havde været dygtig til og tjent en smule på, eftersom han holdt det for sikrest at hans børn lærte forskellige håndværk:

for i Nødsfald at kunne derved finde Udkomme, og jeg er ikke utilbøielig til at tro, at de Omveltninger, som den franske Revolution dengang foranledigede, tildels hos ham fremkaldte denne Mening. Fremdeles lod han mig og min Broder lære at spille Violin og Clarinet og forskaffede os gode Instrumenter, og jeg har ofte spillet op til Dans baade hjemme og hos vor Præst, den herlige Professor Glahn, naar Husenes ungdom kom sammen. Musikken drev jeg efter Tid og Leilighed [...] fordi jeg erkjendte, at mit Talent for den kun var svagt, og det samme blev Tilfældet med øvrige nævnte Sidehaandteringer, efterhaanden som jeg kom til at erkjende, at jeg kunde anvende Tiden nyttigere eller behageligere [...]

Der sker nu det at Lauritz mister sin mor da han er 13 år. – De to sønner bliver sat i pension hos en skolelærer i Thorkildstrup, hvor der dog ikke er større lærdom at finde, eftersom læreren er teologisk kandidat med karakteren non og undervisningen i latin elendig; men hvor Lauritz lykkeligvis bliver bedstevenner med præstens søn Bernhard, altså Ingemann – den senere danske mesterskjald som han kalder ham; hvilket kunne tyde på at han foretrækker Ingemann fremfor Grundtvig, som han i Nogle Erindringer om min uforglemmelige Ven Steen Steensen Blicher fra 1863 lidt distancerende omtaler som den nuværende Biskop

Grundtvig. – Herefter kaldes sønnerne hjem, idet de efter det halve års sørgetid har fået ny mor, som det udtrykkes.

På dette tidspunkt, fortæller Lauritz, oprinder nu en af de vigtigste begivenheder i hans liv, idet han får den unge Steen Steensen Blicher som huslærer. Netop da han som elev betragtet er nok så forsømt, eftersom hans fars undervisning havde været sporadisk, eller med Lauritz' udtryk aldeles stødvis, og de forskellige håndværk havde taget deres tid. Hertil kom at drengen ofte havde måtte følge sin far på tingrejse; og at hans far til stadighed havde driften af gården at tænke på – hvor han tidlig og silde indfinder sig på mark og i lade, og uafbrudt bygger eller laver om – hvis ikke lige han er optaget af sine sagførersager. Men nu indtræder altså det store skifte, da Lauritz stilles overfor den herlige, begavede Blicher, som han kalder ham:

Det var i Aarets Efteraar, at han første Gang traadte ind under vort Tag, og jeg husker grant, hvor forundret, jeg blev ved at se den ungdommelige, sygelig udseende Lærer, jeg nu skulde have. Jeg var ikke langt fra at være lige saa stor, som han, og hans jyske Accent var mig, som Falstring, helt uforstaaelig. Men det skulde snart blive anderledens.

Og der forstår man på Lauritz' erindringer om sin nye lærer, at denne havde et særdeles vindende væsen:

Overalt hvor B. kom paa Falster, var han vel seet, gererede sig smukt og tvangfri, det vil sige uden Affectation, i Dame- som i Herreselskab. Hans Conversation var underholdende, han sang og musicerede gjerne.

Hvortil kommer at man endelig begynder at lære med lyst, eftersom

Blicher har pædagogisk sans og tager drengene som de er. Han holder skole regelmæssigt, og benytter sig flittigt af samtalen; som ofte foregår under vandringer i den fri natur:

Enhver ved, at han var en grum Jæger, og Jagten pleiede han jevnlig, dels paa Landet, dels paa Søen, især om Vinteren, naar Søen mellem Smaalandene var isbelagt, og Vildænderne søgte Vaagerne.

Og her bliver han troligt fulgt af Lauritz i hvem jagtlysten er vågnet, ligesom han er en lærer der bruger tiden godt:

Hans Tale var en fortsat Undervisning, snart i en, snart i en anden Retning, han skjærpede min Dømmekraft, han uddannede hos mig baade Følelse og Tænkning og gav mig Smag for Poesi. Stundom talte han Latin med mig, naturligvis docerende, stundom Tysk og tilsidst Engelsk. Jeg fik ham overmaade kjær og hans Venskab for mig vedligeholdte sig til hans Død. [...] Ja! den snilde Blicher havde paa egen Haand indstuderet sig Sproget [...] og lærte mig noget Engelsk [...] men med en for det meste urigtig Udtale, da han først lang Tid derefter tilegnede sig den rette. Desværre for mig beholdt jeg kun et Par Aar Steen Blicher som Lærer [...]

Så kommer der ny huslærer til, en fin latiner. Og snart overgår Lauritz til Vordingborg lærde Skole, hvor han i forbigarten fortæller, at:

Forøvrigt vare vi Mesterlexianere de første Balkavalerer, de første Skøiteløbere og de første Svømmere i Byen.

Og yderligere:

Vi maatte i Kirken forrette Degnetjeneste: skiftevis læse i Kor-døren og samtlige forrette Korsangen; fremdeles synge for Lig, naar det blev forlangt.

Endelig bliver han student. Og nu gælder det København, først med filosofikum, og, for at tjene til studierne, desuden med lidt informatorvirkomhed i forskellige familier, som hos Sjællands biskop Münter – afbrudt af englændernes angreb paa byen i 1807 der helt standser universitetets forelæsninger; hvorfor Lauritz tager Musketten paa skulderen som menig i Studenterkorpset. Belejringen og de massive bombardementer er ved at nærme sig, og til studenternes sorg må de finde sig i ikke at kunne følge livjægerne udenfor byens porte, idet korpsets opgave først og fremmest består i bevogtning. Personligt mangler Lauritz penge og brød, så meget mere som der ikke er nogen forbindelse til Falster. Han fryser forfærdeligt i sin tynde sorte kjole med den røde krave, som da han en nat først i september står skildvagt i to timer paa Amalienborg umiddelbart før angrebet ventes. Fuldt armeret når han hen på natten Regensens port, da et par store bomber falder inde i gården:

I Porten havde jeg truffet en norsk Student ved Navn Holck, og vi løb instinktmæssig Side om Side ad Volden til. Komne omtrent midt paa Kultorget brasede en Bombe af største Kaliber lige ned for os i en Afstand af nogle faa Skridt. [...] Jeg saa mig om efter min Sidemand, som liggende paa Stenbroen gjorde en krampagtig Bevægelse med sine Ben, men hvis Hoved var aldeles flakt, enten ved et Stykke af den sprungne Bombe eller en Brosten; thi Bomben slog i samme Øieblik, som den sprang, et stort Hul i Stenbroen af flere Alens Diameter, hvorved Stene

og Jord adsplittedes og jeg fik Puffene i Ryggen. [...] Under Knald paa Knald og den fløitende Lyd, som Bomber ved deres Fart gennem Luften give, blev vort Kompagni opstillet, og hver Mand forsynet med skarpe Patroner. Om Morgenen, da det dagedes, saa jeg en afreven Arm og et Ben med en Støvle paa hængende i 2 forskellige af de paa Volden værende Træer. Vor Læge havde forresten puttet et Stykke af en Arm i sin Taske, hvor han blandt andet ogsaa gemte en surt syltet Asie, hvoraf jeg blev vederkvæget med et lille Stykke. Det gjorde rigtig godt i den kolde Morgen. Hele Natten havde vi været spændte paa den bebudede Storm, men den udeblev. Fjenden var klogere end som saa; han fandt det uforment at bringe Offer, stort eller lille. Det brændte allerede lystigt i Byen. [...] Anden Bombardementsdag var jeg blandt dem, som vare beordrede til at være tilstede paa Rundetaarn, for hvis en næsvis Bombe eller Brandpil ramte Kirken og tændte, da at bidrage, hvad vi kunde, til at frelse Universitetsbibliotheket, der som bekjendt var placeret over Kirkens Hvælvinger. Opgangen i Taarnet var fyldt med Husvilde og Saarede, blandt hvilke jeg mindes Professor Hornemanns tvende smukke Døttre, hvoraf den ene sagdes at have mistet en Fod. De saa meget lidende ud, men min Beskedenhed forbød mig at rette nogen Tale til disse Professor Døttre, for hvem jeg ikke var bleven præsenteret. Professordøttre vare paa den Tid for en Student en Slags Prinsesser.

Forøvrigt iagttog jeg fra en af Glugerne paa Rundetaarn, at Lille-Kannikestræde brændte, hvad der naturligvis gjorde mig hed i Hovedet, eftersom jeg der havde min Bolig i den saakaldte lille Regents. Bøger, Klæder, Linned, en Violin og en Clarinet brændte for mig, og jeg var bleven blottet for alt, med Undtagelse af det jeg gik og stod i – en forslidt sort Kjole med rød Krave, graa Permissioner, Hat med Kokarde, Støvler [...]

Hvad jeg foretog mig den 3die Bombardementsdag, har jeg aldeles glemt, videre, end at jeg var ved Frue Kirke om Aftenen, da en Bombe for ned i den og snurrede rundt i dens Forsal, og at jeg henad Natten saa den store Tømmerplads med sit hele store Indhold af Tømmer og Brædder brænde. Dette betragtede jeg fra Marmorbroen og saa her det største Baal, jeg har kunnet gjøre mig Forestilling om. Men da jeg ikke kunde medvirke til nogen Frelse og var træt og mødig af at dingle om med Gevær m. v., samt trængte stærkt til Søvn, fik jeg den Ide at bore mig ind i en Mængde Hø som var hensat i den af Slotsbuegangene, som grændser til Ridehuset, og fandt her en behagelig og sikker Seng. Nogen Søvn fik jeg, og den gjorde mig godt. Dog mange Timer har den ikke varet, thi jeg vaagnede ved nogle fæle Vræl: „Frue Kirke brænder“. Jeg for

ud af Høet og saa desværre det storartede, men høist beklagelige Syn. Ved Middagstid (den 5te) ophørte Bombardementet den Dag. [...] Natten til den 6te tilbragte jeg i en af Kjælderne under Kongens Bryggerhus, hvor der var henbragt en hel Del Bohave, Sengklæder m. m., og jeg fandt et ypperligt Natteleie paa en derværende Madras. Jeg saa intet Menneske, da jeg gik derind, saa lidt som da jeg om Morgenen stod op og gik min Vei. Ved at passere Gaderne traf jeg Kammerater, og fik af dem at vide, at hele Studenterkorpset skulde træde sammen for at gjøre Vagt tjeneste paa Kongens Nytorv udenfor Hovedkvarteret, fordi man frygtede Uroligheder af Holmens Stok fra Nyboder, og mente, at Matroserne bedst lode sig behandle af Studenterne, der fra gammel Tid vare deres Venner, hvad der ikke var Tilfældet med Soldatesken. Nu! Korpset blev opstillet paa det menneskefyldte Torv og Vagter bleve udstillede. Resten af Korpset blev anvist Opholdssted i samtlige Værelser i Stueetagen af det saakaldte Ranchs Hotel (nu Hotel d'Angleterre), som om Aftenen blev belagt med en Mængde Halm til Natteleie for dem af os, der ikke vare udstillede som Skildvagter. Alt for at vi kunne have disponible den følgende Dag (den 7de), da man ventede at kunne publicere Kapitulationen, hvorom der var bleven underhandlet den 6te.

Morgenen den 7de oprandt. Som ved en Løbeild havde Efterretningen om Kapitulationens Afslutning udbredt sig i Staden. Menneskemasser fyldte hele Torvet [...] Alle stirrede op imod Hotellets Vinduer paa første Sal, hvor det sagdes, at Stadens militaire og civile første Øvrigheder vare samlede. Man skal have delibereret om, hvorledes og ved hvem Kapitulationen skulde proklameres, da ingen havde synderlig Lyst til den Gjærning. Imidlertid skal den lille, men djærve Politimester, Konferentsraad Haagen tilsidst have sagt: lad mig faa

den. Det maa vel omtrent have forholdt sig saaledes, thi udtraadte han af Hotellet, iført sin røde Embedskjole, gule Permissioner, trekantet Hat paa Hovedet og et Papir i Haanden, og omgivet af vistnok 20 Stk. rødt befrakkede Politibetjente skred han ind i den tætte Folkestimmel. Med høi Røst paabød han Stilhed og tilføiede: ja Folk, det gjør mig ondt, men vær rolige, det kan ikke blive anderledes, hør nu, men vær rolige, og derefter oplæste han med fast Stemme Kapitulationen. [...] Menneskemassen skiltes ad i Rolighed, men bedrøvet. [...] Studenterkorpsets Krigstjeneste var forbi.

Og nu låner Lauritz sig til en ren skjorte og pantsætter gulduret fra Far. Får midlertidigt logi på Regensen – men bliver syg af guldsot, som en læge dog vederlagsfrit kurerer ham for; hvorpå han endelig søger hjemmet for længere tids rekreation. Holgershåb er i mellemtiden blevet indkvarteringssted for en del officerer, kunskabsrige mange af dem og værd at underholde sig med; samtidig med at faderens økonomi lider, ikke mindst på grund af kourantsedlens tab af værdi. Men den unge mand kommer til kræfter, og tager omsider – efter at have været stærkt tiltrukket af at gå officersvejen – tilbage til København for at gøre sine studier færdige; og nu med en beskeden økonomisk støtte fra sin far. Han er derfor fortsat nødt til at informere. Men optræder studiemæssigt taktisk, idet han gennem samtaler med nyudklækkede juridiske kandidater skaffer sig grundig underretning om alt hvad der metodisk og læsemæssigt er relevant for studiet:

alt med det Forsæt paa egen Haand at gennemlæse og gennemtænke det hele, samt efterlæse ethvert Citat af Lovsteder og Forordninger m. v. og intet at slippe, før end jeg holdt mig forvisset om at have forstaaet det, i alt Fald efter at have talt med en kyndigere derom. Jeg hængte i som en Bi og holdt

ud. Jeg lagde kun Vind paa at forstaa, og brød mig ikke synderlig om at memorere. Det mente jeg, maatte komme ved Repetition. [...] At forstaa og lære Naturretten fandt jeg ikke vanskeligt, men Romerretten faldt mig ikke lidt svær, og jeg manglede Øvelse i at tale og skrive juridisk Latin. Jeg besluttede mig derfor til at benytte en Manuduktør – en klog og besindig Mand som faa, med grundige Kundskaber, og som altid vidste at finde Kærnen uden at bygge paa Skallen, en Hader af alle Smaaligheder, dertil retsindig og human. Jeg lærte mere af ham i de 2 Maaneder, jeg benyttede hans Hjælp, end jeg vilde kunne have lært af akademiske Forelæsninger i et Aar, omendskjøndt der dengang blev mere holdt paa sunde juridiske Begreber og Lovgivningens Grundsætninger end paa en smaalig Oppremsen af Lovsteder og minutieuse Spørgsmaals Besvarelse.

Den udmærkede manuduktør anser efter bare et år Lauritz for tjenlig til at gå til examen, mens han selv mener at behøve nok et kvartal, for så endelig at melde sig til prøven. Men penge har han ikke mange af:

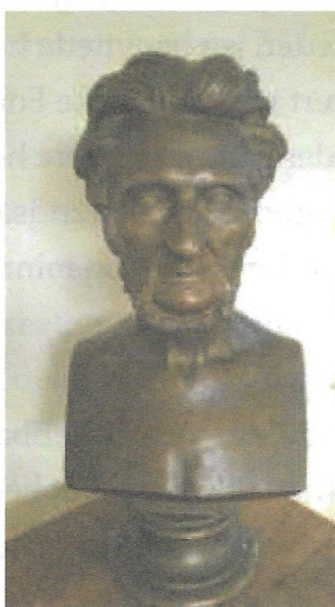
Jeg spiste derfor kun tarvelig Middagsmad ved et saakaldet sluttet Bord 3 Gange om Ugen, de andre Dage vexlede jeg med at brække Rugbrød i en Pot Øl eller Mælk, som jeg varmede i min Kakkellovn og fortærede ved Middagstide. Tingen var ikke saa farlig; men det var mig dog overmaade kjært at opnaa en Plads paa Regentsen med Emolunienter[fordele] og Kommunitet [...]

Hvorpå han tilbydes at tage ophold hos konferentsraad Kirstein, boende i det Schimmelmansske palæ i Bredgade, og samtidigt have opsyn med dennes sønner; foruden at konferensrådets arbejdsværelse og bib-

liotek står til rådighed for ham. Her studerer han så jura på fuld kraft – og begiver sig en smuk forårsdag til Studiegården og underkaster sig den juridiske embedseksamen med karakteren laudabilis, hvilket bliver stærkt beundret af familien Kirstein ved dennes senere hjemkomst – flink ung mand! Og, typisk Lauritz:

Drengene afleverede jeg ubeskadigede i alle Maader.

Så vidt fortællingen om Lauritz Foss, byfoged og borgmester i Roskilde.

Om hvem det viste sig, at der var meget at berette. Og som under omtalen af sin udmærkede manuduktør får sagt noget afgørende om sig selv og sin embedsvirksomhed, nemlig: Som altid vidste at finde Kærnen uden at bygge paa Skallen, en Hader af alle Smaaligheder, dertil retsindig og human.

* * *

Dog, ligesom vi til indledning lyttede til et par borgermænds hyggelige passiar om børneavl og næringsssorger, kunne vi passende, som rosinen i pølseenden, slutte fortællingen om vor borgmester med præsten Jo-

hannes Fibigers glimrende pen fra Mit Liv og mit Levned som jeg selv har forstaaet det, 1898. Hvor Fibiger, som roskildenser i Foss' tidligste embedsperiode, kan have set hvad andre ikke lige bemærkede. Hvis han da ikke snarere har sine indtryk fra sin fortrolige ven Marstrand; og, kunstner som også Fibiger er på sit felt, nu ser det hele menageri for sit indre blik og får skabt sit eget sluttede optrin. Så meget mere som vi ellers tidligere har lært Rikke at kende som et både velovervejet og forstandigt menneske, og Lauritz som klog og sympatisk – og der *vitterligt*, i anledning af den hævede forlovelse, må have været en ordentlig kurre på tråden Marstrand og den kære moster og onkel imellem. Men hvor Fibigers beskrivelse åbenbart gælder både børn og voksne i det store hus på Stændertorvet. Her hvor egentligt alle, på nær faderen – der nu heller ikke opfattes som videre indtagende – fremtræder som temmelig forstyrrede, for ikke at sige bindegale. Men hør nu:

Han [Marstrand] havde der en stor Flok Cousiner. Hans Moster Rikke, en svær og imponerende Frue, der med sin groteske Lystighed, sin ustyrlige Lunefuldhed og uordentlige Paaklædning mest af alt mindede om en flot Italienerinde af Middelstanden, var gift med byens Borgemester og Byfoged, Justitsraad Foss, en snu Bonvivant, der vendte og dreiede med Borgerstanden som han vilde, ved Vexelvis at bruge Magten i gammel Stil, og tage dem under armen i ny.

De havde syv Døttre, alle smukke, men meget uopdragne, Huset var stort, og Stillingen anselig, der kom mange, men alle forbausedes over Familiens underlige Væsen. Altid Skrig og Skraal af Børnene, der sloges i Krogene, Hvisken og Tisken af de unge Piger om deres Kierlighedshistorier, Forfærdelse over Besøg, naar man ikke var paaklædt, og Moderen foer da altid om i Nattrøie, og forgik af Latter eller rev sig i Haaret af Fortvivlelse. Faderen listede gennem Stuen med en Vinflaske

under Armen for at faa sig en lun Time i sit Contor med en Gjest, som skulde vindes i et for Byen vigtigt Øiemed.

Javel javel, der kan være noget om snakken – forsåvidt som mutter Foss i dét år 1835 sidder med sine fire sidste børn på skødet, nemlig tvillingerne Apolonia og Edele fra 1831, plus Louise fra 1832, PLUS lille Frederik fra 1835!

Jeg tror godt jeg forstår hende. Børn er en Guds velsignelse ...

Altså Punctum. Punctum finale.

I BORGERSKABETS DAGE skildrer miljøer og skæbner indenfor en 400-årig gammel dansk slægt, forfatterens, som har haft betydning på en række områder, og med forbindelse til guldalderens maleriske og musikalske kultur omkring navne som Steen Steensen Blicher, Wilhelm Marstrand, Vilhelm Melbye og Rued Langgaard – alt fortalt med humor og ironisk distance. Skildringen er dokumentarisk, og stilen overvejende skønlitterær, ligesom bogen er rigt illustreret.

Læsere med interesse for dansk kultur vil have glæde af denne bog, som desuden giver rig lejlighed til medleven i dens forskellige skæbner, og som i de personligt oplevede afsnit kalder på læserens genkendelse.

SKRIVEFORLAGET

ISBN 978-87-93958-87-6

